

УДК 165

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2019.1.3>**Яровицька Наталя Анатоліївна**

кандидат філософських наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Харківського національного університету будівництва та архітектури
вул. Сумська 40, м. Харків, Україна

Болотова Юлія Володимирівна

старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Харківського національного університету будівництва та архітектури
вул. Сумська 4, м. Харків, Україна

ІНАКТИВОВАНЕ ПІЗНАННЯ (ENACTIVE COGNITION) ЯК ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА СУЧАСНОСТІ

Актуальність проблеми. У статті розглядається освітнє буття як поєднання соціального та біологічного компонентів. Завдяки природі естетичного імперативу «Якщо бажаєш знати, навчись діяти», безпосередньо концепт «дії» постає активатором змін когнітивних навичок, тобто когнітивна активність вимагає дії, а пізнання уособлює собою епістемологічну дію. Освіта через дію набуває ознак «inactive cognition» («інактивоване пізнання», автор терміна Франсиско Варела).

Мета. Продемонструвати спрямованість у майбутнє за допомогою концепту *inactive cognition* («інактивоване пізнання») як активності суб'єкта пізнання, який завдяки конструюванню реальності створює передумови щодо цілей майбутнього в теперішньому.

Методи. Згідно з методологічною установою Ф. Варели реальність світу не пред'явлена суб'єкту, а її риси (якості) не задані наперед. Це грядуща реальність (прим. рос. мов. «предстоящая») – *forthcoming reality* – реальність, яка «створюється, конструюється безпосередньо самим когнітивним суб'єктом. Важливим інструментарієм у концепції «інактивованого пізнання» Ф. Варели виступає принцип «шнурка» (*bootstrap principle*), який розкриває ідею Е. Гуссерля щодо протенцій – динамічних, спрямованих у майбутнє траєкторій, які задають характер когнітивної активності в теперішньому.

Результати дослідження. У статті продемонстрована потреба в народженні нелінійної взаємодії між суб'єктами пізнання. У цьому аспекті важлива роль надається процесу сприйняття, який з пасивного трансформується в активний. Даний процес сприйняття характеризується наявністю двох типів соціальних практик – «м'яких» (*soft*) і «твердих» (*hard*). У результаті активації «м'яких» механізмів, спрямованих на взаємодію з інформацією (когнітивним простором), суб'єкту надаються можливості створення картини поліваріативних сенсів. Отже, змінюється світ і людина з її когнітивними здібностями, а змінюючи буття, суб'єкт змінюється сам.

Ключові слова: *inactive cognition*, епістемологія, конструктивізм, буття, когнітивна активність.

Завжди дій таким чином, щоби виникали нові можливості для вибору.
Гайнц фон Ферстер

Вступ. Давньогрецький мислитель та філософ Зенон із Кітіону зазначав, що людина перебуває в просторі таємниці-знання, яке необхідно вміти розкрити та передати іншому, адже однією з потенцій людського «я» є потреба в трансляції досвіду нащадкам. Дилема між знанням «відкритим» та знанням, яке має утаємничену природу, відома з далеких історико-філософських часів. Так, філософ-стоїк Зенон стверджував, що жест у вигляді руки з витягну-

тими пальцями – це «образ», зігнуті пальці – це «згода», а повністю зжаті пальці у кулак – це «осягнення»: отже, крім мудреця, даним знанням як осягненням (каталепсія) ніхто не володіє [1]. Таємна, сакральна спрямованість знання тривалий час була запорукою різних культурних традицій. «Образ – згода – осягнення» – метафоричний тріумвірат пізнання, який актуалізує доступ до знання та виражається поняттям «каталепсія». Концепт каталепсії має дію, спрямовану до простору інактивованого пізнання – гносеологічного модусу буття.

Мета та завдання. Продемонструвати спрямованість у майбутнє за допомогою концепту *inactive cognition* («інактивоване пізнання») як активності суб'єкта пізнання, який завдяки конструюванню реальності створює передумови щодо цілей майбутнього в теперішньому.

Пізнання завжди перетинається з ідеєю активності, вислизання з-під покриву пасивності, навіть споглядання в себе та має потенцію динаміки й руху, своєрідної «ентелехії» – переводу потенційного в актуальне. Буття завжди перебуває на вістрії таємниці. Отже, для суб'єкта, який пізнає загадкову реальність, відкривається світ, який переламається через конструкти особистої свідомості; завдяки зусиллям розуму індивіду з реальності зривається покрив нездійсненого (Бернар д'Еспанья, К. Поппер). Інстинкт, раціональність у поєднанні з інтуїтивним, життєвим поривом набуває рис творчої еволюції А. Бергсона [2].

Методи дослідження. Згідно з методологічною установою Ф. Варели реальність світу не пред'явлена суб'єкту, а її риси (якості) не задані наперед. Це грядуща реальність (*прим. рос. мов. «предстоящая»*) – *forthcoming reality* – реальність, яка «створюється, конструюється безпосередньо самим когнітивним суб'єктом» [3, с. 257]. Отже, модель взаємовідносин між викладачем та слухачем повинна базуватися на вихідному принципі неповноти знання, спроможності до його пошуку всіма сторонами, зняття межі на володіння науковою (гносеологічною) істиною. Важливим інструментарієм у концепції «інактивованого пізнання» Ф. Варели виступає принцип «шнурка» (*bootstrap principle*), який розкриває ідею Е. Гуссерля щодо протенцій – динамічних, спрямованих у майбутнє траєкторій, які задають характер когнітивної активності в теперішньому [3, с. 259]. Метафорично це можна описати таким висловом: «той, хто йде, та шлях нерозривно та сутнісно пов'язані друг з другом [3, с. 259].

Якщо розглядати освіту як сутність, що об'єднує в собі соціальний та біологічний компоненти, вона представляє собою систему, яка продукує саму себе (автопоезіс) [4; 5]. Гайнц фон Ферстер сформулював естетичний імператив: «Якщо бажаєш пізнати, навчись діяти» [3, с. 258]. Саме поняття дії стає активатором зміни когнітивних навичок у викладача та слухача. Когнітивна активність потребує дії, а пізнання є епістемологічною дією. Навчання через дію набуває рис «інактивованого пізнання» (*enactive cognition*) – термін, автором якого є Франсіско Варела [4; 6]. Змінюється світ і людина з її когнітивними здібностями; змінюючи навколишню дійсність, суб'єкт змінюється безпосередньо сам.

Пізнання є активна участь, глибинна ко-детермінація того, що здається зовнішнім, і того, що має внутрішній складник [3; 4]. Слушно зауважити та наголосити на тому факті, що оволодіння знанням представляє собою не лінійну залежність, а скоріше активується непрогнозована множинність побудови світу – ризоматична. Модель-метафора «ризоматична» стає опорою для встановлення нових підходів в освітньому просторі XXI століття. Потрібно сформувати нелінійну взаємодію між суб'єктом пізнання (слухачем, студентом) та викладачем. У цьому аспекті важлива роль відводиться процесу сприйняття, який з пасивного трансформується в активний. Активація механізмів, спрямованих на взаємодію з інформацією, (когнітивним простором) у суб'єкта створює картину поліваріативних сенсів.

Один із німецьких філософів сучасності Бернд Вассен запропонував розглядати процес конструювання реальності в аспекті «цілеспрямовано розрізняти». Акт народження нових сенсів у просторі пізнавальної реальності перебуває у стійких відносинах з емоційно-чуттєвою сферою: «опыт существует только как различие – the difference that makes a difference. Различие, которое имеет значение, которое нужно почувствовать», или «небезразличное различие» [*прим. цит. рос. мов. 3, с. 245*].

У просторі освітніх практик суб'єкти гносеологічних відносин на собі випробовують нові форми та методи комунікації, які створюють креативне тло розвитку та трансляції освітніх, світоглядних, аксіологічних кодів. Поєднуючи процеси конструювання буття у своїй свідомості, індивід екстраполює даний процес на зовнішній світ – формується так званий креативний цикл, що, за словами Г. фон Ферстера, має назву «зогнутий простір», «де людина, віддаляючись від себе, повертається безпосередньо до самого себе» [3, с. 231]. Зогнутий простір детермінує розвиток важливого та глибинного процесу – самопізнання, самозаглиблення, без якого неможливо уявити сучасний світ знання в добу мережевої свідомості ери Стіва Джобса. Зогнутий простір актуалізує перебування суб'єкта в множинних вимірах буття – онтологічному, пов'язаному з роботою свідомості, когнітивному (епістемологічному) – простору освітніх потенцій між викладачем та слухачем, віртуальному – у сфері інформаційних технологій та веб-ресурсів.

Спрямованість у майбутнє – мета активності суб'єкта пізнання, який завдяки конструюванню реальності створює передумови щодо цілей майбутнього в теперішньому. Важливо наголосити на тому, що даний часовий вимір (теперішнє/майбутнє) народжує єдину темпоральну свідомість між суб'єктами пізнання: завдяки злагодженій активності формується єдиний темпоральний ритм когнітивного буття. Гайнц фон Ферстер запропонував методу «циклічної постановки питань», сутність якої полягає у налагодженні духовної рівноваги-злагоди між суб'єктами комунікації [3, с. 237]. Вони займають позиції безпосередніх учасників – винахідників нового світу відношень [3, с. 237]. Поєднуючи основні ідеї пошуку істини, закарбовані у фігурі Сократа у вигляді античного інструментарію – принципу майєвтики та методичного надбання когнітивних дисциплін ХХ ст., через методу «циклічної постановки питань» формується нова когнітивно-світоглядна парадигма в освітньому процесі. Крім освітнього компонента, актуалізує свою дію в нових умовах гуманітарний (екзистенційний) компонент. Він активно залучає «сократівську іронію», екзистенційну тактильність, завдяки якій сутнісно можуть видозмінюватися та набувати нових рис відносини між слухачем та викладачем. Сучасний стан освітньої парадигми характеризується поліваріативними складниками, які формують механізми розвитку інноваційної світоглядної експлікації, активно залучаються до мережевих типів комунікацій, віртуальної реальності, on-line дистанційних освітніх платформ тощо. Взаємозв'язки, що виникають між знанням та технологією, також пов'язані з методологічними засадами соціального, культурного, релігійного, ідеологічного відтворення, або соціального «мімезіса», за Аристотелем. У широкому контексті знання як частина пізнавальної діяльності суб'єкта має гносеологічний, аксіологічний, онтологічний, практико-перетворювальний модус. Відкритий доступ до інформаційних ресурсів, з одного боку, народжує вектор транспарентності, наявності освітніх послуг «тут і зараз», а з іншого боку – людина стикається з проблемою критичної рефлексії щодо великого об'єму інформації.

У добу Стіва Джобса відносини між пізнанням та особистістю набувають нових ознак, особливо в освітньому процесі. Так, у цьому дискурсі важлива роль приділяється методологічним засобам, наприклад функціонуванню «твердих» (hard) та «м'яких» (soft) соціальних практик [7].

Тверді (hard) практики використовують вертикально розташовану систему ієрархічних зв'язків, спрямовані на відтворення набутих навичок та навчальних сегментів. Даний механізм має велику роль у трансляції та збереженні традиції, канону. Водночас «м'які» (soft) соціальні практики уособлюють гнучкість елементів освітньої системи, спрямовані на вертикальні зв'язки та обмін «інтелектуальними дарами» поза жорстко детермінованою системою. Цей вид комунікації активізує у студента (слухача) потребу в альтернативних підходах до знання, креативного мислення, також сприяє змінам у соціальних ролях між викладачем та студентом [7].

«М'які» (soft) освітні стратегії сприяють реалізації парадигми невизначеної множинності, яка є джерелом творчого пошуку, інновації, створення нового (І. Валлерстайн). Так, у межах «м'яких» (soft) методологічних прийомів проявляють себе методики навчання у вигляді тестових завдань, мета яких не в простому копіюванні здобутих навичок та відтворенні правильної відповіді, а у формуванні умов для аргументації власної позиції на питання, можливості прийняття неординарних рішень, які не вписуються в модель-відтворення, модель-копію знання. Такі тестові завдання в західних освітніх центрах мають назву дистрактних тестів (або тести-«пастки») [7]. Центральним елементом даних завдань є наявність декількох правильних чи неправильних відповідей, можливість відсутності правильної відповіді взагалі. Руйнація стереотипного мислення створює передумови для альтернативних картин буття, адже демонтуються межі щодо світу та уявлень людиною про цей світ. Навчатися стає можливим із натхненням, задоволенням, весело (fun).

Поєднання обох типів освітньої активності розкривається в інтегративному, «синтетичному» знанні, в якому також об'єднуються особистісний та діяльний підходи – концепція бельгійського вченого Г. Кілчтермана («особистісна теорія освіти», subjective educational theory – SET), погляди Дж. Бьютінка (концепція «практичних знань учителя» – practical knowledge of teaching), знання як теорія в дії – роботи С. Аргуріс і Д. Шьона (theory-in-use). Новий погляд на оволодіння знанням завдяки веб-ресурсам став наріжною темою одного із Всесвітніх економічних форумів, який проходить щорічно в Давосі (Швейцарія, 2014–2015). Учасники круглих столів, серед яких Б. Гейтс та інші інтелектуали, формували візію доступу до освітніх послуг у межах неформальних соціальних інституцій, а також виокремили проблему уніфікації визнання освітніх курсів, які слухач вибирає самостійно через on-line портали і дисципліни, які становлять базові стандарти освітніх шкіл, інститутів, університетів. Це стосується дистанційної моделі навчання, навчання в системі «scare», on-line освітніх платформ. Певна річ, що такий формат доступу до освітніх послуг потребує якісних змін безпосередньо до педагогічних працівників [7]. Педагог має залишити авторитарну модель комунікації зі слухачем, а бути другом, називаючи, за Сократом, слухачів (студентів) – друзями.

Результати. Сучасні гуманітарні науки – візуальна соціологія, філософія, когнітивний аналіз стикаються з новим поняттям «соціального конструктивізму». Дане поняття долучає до свого проблемного кола питання соціального порядку, ціннісних уподобань суб'єкта, креативність соціальних інститутів, залучення інновацій, керування ризиками соціальної взаємодії тощо (Н. Луман). Освітні стратегії сьогодення (дистанційне, електронне, on-line-освіта) мають нові підходи, які базуються на перехресті конструктивізму і синергетики; конструктивізм стає впливовим обличчям сучасної неklasичної епістемології та методологічною основою освітніх практик. Так, дослідники Є.Н. Князева та С.П. Курдюмов назвали такий підхід пробуджуючим навчанням [3]. Пробуджуюче навчання – «нелінійна ситуація відкритого діалогу прямого та зворотного зв'язку, солідарної освітньої пригоди, – вирішення проблемних ситуацій» [3, с. 236]. Навчання набуває характеру інтерактивності, адже викладач та слухач (студент) стають коопераційними співрозмовниками. Природу пробуджуючого навчання складають «м'які» (soft) соціальні практики, в яких «конструювання означає, що людина бере на себе весь тягар відповідальності за отриманий результат» [3, с. 235].

Відповідальність поєднується з процесом постійного саморозвитку, самовдосконалення – це важливі ознаки слухача, який поринає в освітні технологічні практики. Конструктивістське мислення пронизує освітній сегмент, воно породжує когерентну взаємопов'язану природну та соціальну дійсність. Завдяки віртуальним мережам людина конструює реальність, свідомість, інтелектуальну сферу, винаходить внутрішні тенденції розвитку складних соціальних систем, однією з яких виступає інститут освіти. Впливаючи локально на середовище освітніх послуг, суб'єкт одночасно випробовує на собі вплив даного середовища, змінюючи

пріоритети, норми поведінки, набуває нових ролей. Завдяки злагодженій активності викладач (вчитель) та слухач (студент) починають функціонувати в одному темпоральному ритмі, з однією функціональною швидкістю. Технологія трансляції знань за допомогою сучасних засобів викладання спрямована на активацію продуктивної творчості, ініціацію альтернативних візій соціокультурної спрямованості.

Висновки. Таким чином, сталий розвиток освітніх методів навчання базується на використанні інтегративних складників загального когнітивного процесу. Набуває розповсюдження та популярності парадигма безперервної освіти, яка пов'язана з використанням мультимедійних засобів. У нагоді постає поєднання «твердих» (hard) та «м'яких» (soft) соціальних практик в освітньому процесі, використання особистісного та діяльного підходів; методологічні принципи освіти пронизуються поняттям «соціального конструктивізму», активно залучається феномен пробуджуючого навчання, інтерактивні форми трансляції знань детермінують зміни соціальних ролей викладача та слухача, в результаті відбувається «обмін інтелектуальними дарами» між учасниками освітнього простору, що спонукає особистість на творчі звершення та реалізацію своїх мрій.

Парадигма «інактивованого пізнання» (enactive cognition) Ф. Варели стає креативною освітньою візією, яка долучає до себе ряд новітніх методичних розробок когнітивної спрямованості: принцип «зогнутого простору» Х. фон Ферстера; методику «циклічної постановки питань» [3]. Важливе завдання – постійна постановка питань, які супроводжують суб'єкта та стають допоміжним інструментарієм, залученим до ризоматичного мислення: когнітивна пара «питання/відповідь» уособлює варіант плюральності як самих питань, так і множинності відповідей. Доречно акцентувати ще й на тому, що ризоматичне мислення не передбачає «правильних», стандартних відповідей, а залучає суб'єкта пізнання до презентації особистої думки, яка є аргументованою, але може не збігатися з науковою позицією співрозмовника (викладача).

Сократівська «іронія» поєднана з пошуком істини завдяки принципу майєвтики. Природа іронії має терапевтичну дію, адже набуття і оволодіння новими знаннями в ХХІ ст. передбачає легкість сприйняття – потрібно навчати студентів мислити [7]. Легкість, безтурботність, семантична гнучкість, лабільність свідомості, з одного боку, та професійність – з іншого боку, об'єднуються креативним поглядом на буття та соціум, в якому іронія, особливо самоіронія, виявляється важливим показником глибинної якості людського світосприйняття, запорукою «душевної гармонії».

Forthcoming reality – реальність світу не пред'явлена суб'єкту, а її риси (якості) не задані наперед (Ф. Варела) [4]; дана реальність допоміжним чином пов'язана з глосарієм постмодерну – моделлю-метафорою «ризомою». Саме поняття «ризоматичного» констатує ідею неспроможності передбачити та/або спрогнозувати розвиток буття, на перший план виступає процес біфуркації щодо події, актуалізують свою дію такі характеристики, як невизначеність, множинність, плюральність, також відбувається зняття монополії на істину.

Принцип «шнурка» (bootstrap principle) розкриває ідею Е. Гуссерля щодо протенцій – динамічних, спрямованих у майбутнє траєкторій, які задають характер когнітивної активності в теперішньому [3, с. 259].

Треба зазначити той факт, що «інактивоване пізнання» (enactive cognition) створює умови щодо змін у відносинах між викладачем та слухачем (студентом) – щирі почуття, повага, професійна сміливість стають основою якісно нових взаємодій. Своєрідним метафоричним лейтмотивом є робота нідерландського майстра гравюри Мауріціо Ешера – полотно «Малюючи руки». На цій картині зображена рука, яка малює світ та іншу руку, тобто взаємодоповнюється один світ іншим: права рука стає основою для творчої майстерні лівої руки та перебуває як творець одночасно, і навпаки. Народжується ідея балансу та гармонійного цілісного поєднання декількох світів. Рівновага освітнього виміру та рівновага особистісного виміру утворюють новий конгломерат відносин: освітня емпатія – нова креативна візія. Саме освітня емпатія як новітня креативна світоглядна парадигма стає взір-

цем формування нових комунікацій між викладачем та слухачем та виступає одночасно педагогічно-когнітивним інструментарієм в освітньому бутті. Створення єдиного темпорального світу між суб'єктами освітнього процесу уособлює собою підвищення ефективності, інтелектуальної спроможності та авторського підходу.

Підвалини освітньої емпатії долучають до свого функціонування «небезразличное различие» (*прим. рос. мов.*), адже перед освітнім комплексом у цілому постає глобальний виклик створення передумов щодо вияву бажання, зацікавленості, прояву інтелектуального «гачку» – на прикладі взаємодії суб'єкту із соціокультурною реальністю за принципом «укусу», або *punctum* Р. Барта, який розкриває риси, притаманні для успішного оволодіння освітніми стратегіями та можливостями, що надаються слухачеві. Освітня емпатія – маніфест когнітивних практик ХХІ століття, де гідне місце посідає парадигма інактивованого пізнання Франсіско Варели [4].

Інактивоване пізнання в просторі конструктивізму стає моделлю сучасної освітньої візії, в якій акти сприйняття та мислення не стільки відображають зовнішній світ, а спрямовують творчу активність суб'єкту на конструювання нової реальності. Держава, в якій людина відчуває інтелектуальну спроможність, має якісний проект теперішнього і майбутнього!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таранов П.С. 150 мудрецов и философов. Симферополь – Запорожье : «Нарус-М», 2000. Т. 1. 832 с.
2. Бергсон А. Творческая эволюция. Москва : КАНОН-пресс, Кучково поле, 1998. С. 75.
3. Князева Е.Н. Кибернетические истоки конструктивистской эпистемологии. Когнитивный подход : научная монография. Москва : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2008. С. 227–272.
4. Князева Е.Н. Творческий путь Франсиско Варелы: от теории автопоэзиса до новой концепции в когнитивной науке. *Вопросы философии*. 2005. № 8. С. 91–104.
5. Varela F.J. The Early Days of Autopoiesis: Heinz and Chill. *Systems Research*. 1996. Vol. 13. P. 407–413.
6. Varela F., Thompson E., Rosh E. The Embodied Mind. Cambridge : MIT Press, 1999.
7. Яровицька Н.А. Когнітивна візія освітнього процесу. *Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції «Методичний потенціал, тренди та формати трансформації Європейських освітніх систем» (20-21 лютого 2018 р.)*. Харків : ХНУБА, 2018. С. 250–253.

REFERENCES

1. Taranov, P. S. (2000). 150 mudrecov i filosofov: v. 1. [150 sages and philosophers]. Simferopol' – Zaporozh'e: Narus-M [in Russian].
2. Bergson, A. (1988). *Tvorcheskaya evolyuciya* [Creative evolution]. M.: KANON-press, Kuchkovo pole., p. 75 [in Russian].
3. Knyazeva, E. N. (2008). *Kiberneticheskie istoki konstruktivistskoj epistemologii*. [The cybernetic origins of constructivist epistemology]. M.: «Kanon+» ROOI «Reabilitaciya», pp. 227–272. [in Russian].
4. Knyazeva, E. N. (2005). *Tvorcheskij put' Fransisko Varely: ot teorii avtopoezisa do novej koncepcii v kognitivnoj nauke*. [The creative path of Francisco Varela: from the theory of autopoiesis to a new concept in cognitive science]. *Voprosy filosofii*, no. 8, pp. 91–104. [in Russian].
5. Varela, F.J. (1996). The Early Days of Autopoiesis: Heinz and Chill. [Systems Research]. Vol. 13. no. 3, pp. 407–413 [in English].
6. Varela F., Thompson E., Rosh E. *The Embodied Mind*. Cambridge: MIT Press, 1999 [in English].
7. Yarovic'ka, N.A. (2018). *Kognitivna viziya osvitn'ogo procesu* [Cognitive vision of the educational process]. *Materiali Mizhnarodnoї nauково-методичної конференції «Методичний потенціал, тренди та формати трансформації Європейських освітніх систем»*. Kharkiv: HNUBA pp. 250–253. [in Ukrainian].

Yarovytska Natalia Anatoliivna

PhD in Philosophical Sciences,
Associate Professor of the Department of Publicly-Humanitarian Disciplines
Kharkiv National University of Construction and Architecture
Sumskaya str., 40, Kharkiv, Ukraine

Bolotova Yuliia Volodymyrivna

Senior Teacher Professor of the Department of Publicly-Humanitarian Disciplines
Kharkiv National University of Construction and Architecture
Sumskaya str., 40, Kharkiv, Ukraine

INACTIVATE COGNITION IN THE SPACE OF EPISTEMOLOGICAL CONSTRUCTIVISM

Problem. *The article deals with educational genesis as an entity that combines a social and biological component. The article also reveals the effect of the aesthetic imperative: 'If you want to know, learn how to act'. The very concept of action appears to be an activator of change of cognitive skills of the teacher and the listener. Cognitive activity requires action, and cognition is an epistemological action.*

Purpose. *Education through action acquires the features of 'inactive cognition' (the author of the term – Francisco Varela).*

The world and the person with his cognitive abilities are changing in such a way; changing genesis, the person changes himself. According to the methodological reception of F. Varela, the reality of the world is not presented to the person, and its features (qualities) are not set in advance. This is the forthcoming reality – a reality that is constructed directly by the cognitive person himself.

Methods. *The authors of the article also use the idea of E. Husserl – bootstrap principle – in relation to protentions – dynamic trajectories directed to the future, which currently determine the nature of cognitive activity. As a result, it is not a linear relationship that is formed, an unpredictable multiplicity (plurality) of world organization, which is rhizomatic in nature, is activated.*

Results. *The article demonstrates the need for the birth of non-linear interaction between the knowers. In this respect, an important role is assigned to the process of perception, which transforms from passive to an active one. This process of perception is characterized by the presence of two types of social practices – 'soft' and 'hard'. As a result, the activation of 'soft' mechanisms aimed to interaction with information (cognitive space) creates a picture of multiple-option meanings.*

Key words: *inactive cognition, epistemology, constructivism, genesis, cognitive activity.*